

ALIANȚE ȘI CONFLICTE ALE GRECILOR CU AUTORITĂȚILE LOCALE ȘI COMUNITĂȚILE DE ORTODOCȘI, ÎN CONTEXTUL RIDICĂRII BISERICILOR GRECEȘTI DIN TRANSILVANIA*

Bogdan E. Anagnastopol**

Abstract: *In Transylvania, starting with the last decades of the Byzantine Empire, the presence of Greek merchants, who sold oriental goods inside the European continent, became a link between East and West. The collaboration of these merchants in the form of trading companies was achieved gradually, first in Sibiu (1636) and then in Brașov (1678). Ethnically, the merchants were known as „Greeks” originated from Greece and Macedonia; after the Company reorganization between 1770-1791, when were accepted all merchants coming from the Ottoman Empire, the term „Greek” changed, meaning a person following Christian Orthodox religion. The role of the church in the intellectual and cultural life of the Greek Companies in Transylvania was fundamental, the presence of the church being active since the Companies foundation. Separated from the Greek churches in Brașov and Sibiu, greeks helped the construction of new churches in Cluj, Alba Iulia, and Oradea. Through their association with the Greek communities that supported the construction of these churches, the local collective mental continued to call them the Greek church. The Greek church life in Transylvania between the 18th and 19th centuries was not easy, given the political and religious context. The Austrian authorities considered the activities of the priests in the Greek churches a danger because they pursued a policy contrary to Austrian interests, the unfavourable context being accentuated by the anti-Orthodox spirit of the Catholics. The conflicts affected the presence of the Greek churches in Brașov and Sibiu, and in the case of Brașov, the conflict involved local authorities, Greek members of the Greek Company, Greeks non-members of the Company, and the Orthodox community.*

Keywords: Greek merchants, Greek churches, Transylvania, Greek conflicts, Greek presence, Orthodox alliances

---

* Această lucrare a beneficiat de sprijin financiar prin proiectul „Cercetare doctorală și postdoctorală de calitate, inovativă și relevantă pentru piața muncii”: POCU/ 380/ 6/ 13/ 124146, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020

** Doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: anagnastopol@gmail.com

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca. Series Historica”, Supliment, 2, *Lucrările conferinței internaționale online „ROMANIA-ITALIA-EUROPA. Evoluții istorice - Dinamici culturale - Relații internaționale”, 16-18 septembrie 2020*, LIX, 2020, p. 309-317.

Studierea bisericilor grecești din spațiul transilvănean s-a bucurat de atenția cercetătorilor în ultimii ani, atât în România cât și în Grecia. Între aceste studii, amintim lucrarea lui Athanasios E. Karathanasis¹ care prezintă informații valoroase referitoare la istoricul bisericilor grecești din Sibiu și Brașov, educația și activitățile culturale ale grecilor din aceste cetăți transilvănene. Informații sistematizate și detaliate referitoare la biserica grecească din Sibiu pot fi găsite în studiul realizat în 2017 de Dragoș Boicu în revista *Transilvania*², în timp ce pentru bisericile grecești din Cluj, Oradea și Alba Iulia informații relevante se găsesc în studiul realizat de către Eleni Gavra împreună cu Eleni Matraki³. Referitor la conflictele grecilor cu autoritățile locale sau cu românii, au fost consultate materialele ce se găsesc în Biblioteca Digitală BCU Cluj^{4,5,6,7}. Lucrarea Corneliiei Papacostea-Danielopolu⁸ ne-a fost de ajutor în stabilirea vieții culturale a grecilor din Brașov și Sibiu. Prețioase au fost și elementele referitoare la organizarea Companiilor grecești în lucrarea Olgăi Cicanci⁹, iar pentru date referitoare la educația negustorilor lucrarea Ruxandrei Moașa-Nazare¹⁰, în timp ce pentru funcționarea companiei, cercetarea Despinei Irini Tsourka Papastathi¹¹, ne-a fost de mare ajutor.

---

¹ Athanasios E. Karathanasis, *Elenismul în Transilvania*, București, Edit. Omonia, 2003.

² Dragoș Boicu, *Ca o cenușotcă modestă, în dosul edificiilor, cari o încunjuoară* - pe urmele Bisericii companiștilor greci din Sibiu, "Revista Transilvania", 1, 2017.

³ Eleni Gavra, Eleni Matraki, *The Greek Presence in Transylvania through the Historical Monuments*, "MENON: Journal Of Educational Research", ISSUE 2a, 2013, p. 135-145

⁴ Bartolomeiu Baiulescu, *Monografia bisericii Adormirea Maicii Domnului din cetatea Brașovului*, 1898, <http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/85295> (accesat la 03.09.2020).

⁵ Candid Mușlea, *Contribuții la istoricul școlii românești de la Brașov și Țara Bârsei*, 1935, <http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/82375> (accesat la 03.09.2020).

⁶ Nicolae Iorga, *Colecția de scrisori din arhiva grecilor din Sibiu*, 1906, <http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/67054> (accesat la 03.09.2020).

⁷ Andrei Bârseanu, *Istoria școlilor centrale române din Brașov*, 1902, <http://dspace.bcucluj.ro/handle/123456789/72835> (accesat la 03.09.2020).

⁸ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Comunitățile grecești din România în secolul al XIX-lea*, București, Edit. Omonia, 1996.

⁹ Olga Cicanci, *Companiile grecești din Transilvania și comerțul european în anii 1636-1746*, București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, vol. 54, 1981.

¹⁰ Ruxandra Moașa Nazare, *Sub semnul lui Hermes și al lui Pallas: educație și societate la negustorii ortodocși din Brașov și Sibiu la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, București, Edit. Academiei Române, 2010.

¹¹ Despina Irini Tsourka-Papastathi, *Compania Comercială Greacă din Sibiu*, București, Edit. Omonia, 2016.

Contextul istoric

Secolul al XVIII-lea debutează pentru grecii din Transilvania cu decretul împăratului Leopold I din 1701, care a întărit privilegiul acordat negustorilor greci de către Mihail Apafi, în 1636, iar cu decretul lui Carol al VI-lea din 1718, toți negustorii greci din Transilvania intrau sub protecția regală¹². Împărăteasa Maria Tereza reînnoiește la 1777 privilegiile oferite de Carol al VI-lea și pune bazele unui nou mod de organizare a comerțului în Transilvania prin bula de privilegii emisă la 27 august 1777. În completarea acestor decizii, la 16 iulie 1783, împăratul Iosif al II-lea a permis primirea în rândurile companiei a tuturor comercianților greci din Turcia, nu doar din Macedonia și Grecia. O lună mai târziu, la 11 august 1783, guvernul austriac permitea și negustorilor din Moldova și Țara Românească să se alăture Companiilor grecești din Transilvania.

Din punct de vedere economic, secolul al XVIII-lea a reprezentat pentru Imperiul Austriac o intensificare a comerțului către Marea Neagră și spațiul Levantin. În urma tratatului de pace de la Passarowitz din 1718, Imperiul Austriac a intrat în posesia Banatului¹³ și a fost facilitată prezența pe teritoriile austro-ungare de negustori veniți din Imperiul Otoman (greci, aromâni, armeni)¹⁴, beneficii ale negustorilor întărite de înțelegerile ulterioare dintre Viena și Constantinopol¹⁵. În fine, după pacea de la Kuciuc-Kainargi din 1774, negustorii orientali sau „greci” beneficiau de un regim de favoare din partea autorităților austrice, condițiile comerțului oriental fiind mult ameliorate¹⁶.

Apariția bisericilor „grecești” din Transilvania și alianțele între comunitățile ortodoxe

Biserica reprezenta nucleul acestor comunități grecești și avea implicații majore în organizarea și funcționarea lor¹⁷. Astfel, în Brașov și Sibiu primele biserici au

---

¹² Cornelia Papacostea-Danielopolu, *op. cit.*, p. 152.

¹³ În Banat a funcționat Societatea comercială din Timișoara fondată în 1723 și Compania orientală austriacă, a se vedea în acest sens Danielopolu, *op. cit.*, p. 147.

¹⁴ Ingra Charles, Nikola Smardzic, Jovan Pesalj, *The Peace of Passarowitz 1718*, “West Lafayette”, Indiana, Purdue University Press, 2011, p. 53.

¹⁵ Harald Heppner, *Österreich und die Donaufürstentümer 1774 - 1812: Ein Beitrag zur habsburgischen Südosteuropapolitik*, “Zur Kunde Südosteuropas”, 1984, p. 61-68.

¹⁶ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *op. cit.*, p. 148.

funcționat în case închiriate¹⁸ sau capele în cartierele rezervate grecilor¹⁹, care deserveau aceste comunități.

Apariția bisericilor grecești din Transilvania nu este una meteorică, ci este un proces evolutiv, de lungă durată, care după Edictul dat de Iosif al II a din 1783, a putut fi desăvârșit. Prezente și astăzi ca mărturie a prezenței negustorilor greci în Transilvania, Bisericele din Brașov, Cluj, Alba Iulia și Oradea își continuă și astăzi activitatea spirituală, excepție fiind biserica grecească din Sibiu care a fost demolată la 1902 pentru a face loc catedralei mitropolitane din oraș.

Biserica grecească din Cluj, situată astăzi pe strada Bisericii Ortodoxe la numărul 12, a fost construită între anii 1795 și 1796 și poartă hramul Sfânta Treime, cunoscută de localnici ca Biserica din deal. Din punct de vedere arhitectural, aceasta poartă elemente de tip Baroc și Renascentiste, având dimensiunile de 18.68 m lungime și 18.95 m înălțime²⁰, și care a fost pictată la interior de către Constantin Zugravu, diacon la Biserica grecească din Brașov²¹. Această biserică deservea întreaga populație ortodoxă a orașului, indiferent de originea etnică, din care făceau parte la 1770, aproximativ 500 de greci²². Cei care au reprezentat comunitatea ortodoxă și solicitat ridicarea acestui locaș de cult au fost trei dintre negustorii greci²³, care au înaintat această solicitare guvernatorului Transilvaniei²⁴.

În cazul bisericii de la Oradea, ridicarea acesteia a fost rezultatul unui efort comun depus de credincioșii ortodocși români, sârbi și greci. Dintre aceștia, grecii Puspoki Mihai și Kristoff Mihai au reușit să obțină din partea autorităților austrice, permisiunea de a ridica o biserică, construcție care a început în anul 1784 și care a fost desăvârșită în anul 1790²⁵. Aceasta poartă hramul Adormirea Maicii Domnului, cunoscută drept Biserica cu Lună, situată în actuala Piață a Unirii la numărul 10. Ridicată în stil baroc, cu o lungime exterioară de 37.75 m, lățime de 11.10 m și o

¹⁷ Marianna Christopoulos, *Greek communities abroad: organization and integration. A case study of Trieste*. "Communities in European History: Representations, Jurisdictions, Conflicts", Pisa, Edizioni Plus–Pisa University Press, 2007, p. 26.

¹⁸ Nestor Camariano, *L'organisation et l'activite culturelle de la compagnie des marchands grecs de Sibiu*, "Balcania, 6", 1943, p. 221. A se vedea în acest sens și Olga Cicanci, *op.cit.*, p. 160.

¹⁹ Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 219.

²⁰ Eleni Gavra, Eleni Matraki, *op. cit.*, p. 3.

²¹ Florea Mureșanu, *Biserică din Deal sau vechea biserică ortodoxă română din Kolozsvár-Cluj și slujitori ei*, Cluj, Tipografia Națională, 1942, p. 138.

²² Ștefan Pascu, Iosif Pataki, Vasile Popa, *Clujul. Ghid Istoric*, Cluj, 1957.

²³ Ienache Mavrodin, Ioan Constantin și Gheorghe Trandafir.

²⁴ Eleni Gavra, Eleni Matraki, *op. cit.*, p. 137.

²⁵ Liviu Borcea, Gheorghe Gorun, *Istoria orașului Oradea*, Oradea, Cogito, 1995, p. 435.

înălțime de 19 m, este de asemenea prevăzută cu un turn pentru clopot de 55 de metri înălțime²⁶. Rolul și înțelegerea între etnicii care au sprijinit ridicarea acestei biserici se pot observa inclusiv pe inscripțiile de pe cele trei clopote construite în anii 1803 și 1804, la Buda. Pe primul dintre ele, construit la 1803, este amintită contribuția materială a românilor și grecilor, în timp ce pe cele două clopote construite la 1804, pe lângă români și greci este amintită și contribuția sârbilor²⁷.

La Alba Iulia, prezența grecilor în acest spațiu este notată de către Dumitru Limona care notează activitățile acestora în domeniul vânzării și topirii argintului²⁸ și care proveneau din rândurile companiștilor greci de la Sibiu²⁹. La fel ca în cazul celor de la Cluj și Oradea, negustorii greci au sprijinit comunitatea ortodoxă locală pentru a construi o biserică ortodoxă. Această biserică a fost ridicată în anul 1783, cu cheltuiala companiștilor greci³⁰. Biserica poartă hramul Buna Vestire, situată în strada Avram Iancu 7 și este ridicată în stilul bizantin specific secolului al XVIII-lea³¹.

Dacă în cazul bisericilor din Cluj, Oradea și Alba Iulia discutăm de o poziționare a acestora de tip *extra muros*, în cazul bisericilor din Brașov și Sibiu, acestea sunt ridicate *intra muros*, în interiorul cetății, zidite în curți interioare și fără acces din stradă, la care se adaugă decizia autorităților săsești de a nu ridica un turn cu clopot sau toacă³².

În primele decenii de existență a Companiilor, bisericile erau organizate în case închiriate pentru ca mai târziu negustorii greci să ridice bisericile din Sibiu și Brașov. Ridicată între anii 1779 și 1800, în stil baroc³³ având dimensiunile de 15.5 metri lungime la o lățime de 7 metri și o înălțime de aproximativ 10 metri³⁴, biserica grecească din Sibiu a purtat hramul Sfântului Athanasie de Alexandria (Athanasie cel

---

²⁶ Eleni Gavra, Eleni Matraki, *op. cit.*, p. 138.

²⁷ Nicolae Firu, *Monografia Bisericii Sfintei Adormiri (Biserica cu lună) din Oradea scrisă cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la întemeierea ei 1784-1934*, Oradea, Groupromo, 1934, p. 67.

²⁸ Elena Limona, Dumitru Limona, *Catastihle Casei Comerciale Ioan Marcu din Sibiu*, "Revista Arhivelor", vol. 2, 1959, p. 237.

²⁹ Olga Cicanci, *op. cit.*, p. 101.

³⁰ Nicolae Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat*, București, Edit. Minerva, 1977, p. 138-139.

³¹ Eleni Gavra, Eleni Matraki, *op. cit.*, p. 139.

³² Dragoș Boicu, *op. cit.*, p. 51.

³³ *Ibidem*, p. 53

³⁴ Date referitoare la dimensiunile bisericii sunt dificil de obținut din lipsa informațiilor și a faptului că biserica a fost dărâmată pentru a face loc Mitropoliei Ardealului. Datele prezentate sunt obținute de Dragoș Boicu prin analiza imaginilor păstrate cu biserica și suprapunerea hărților Sibiului din anii 1829 și 1845. A se vedea în acest sens Dragoș Boicu, *op. cit.*, p. 5.

Mare), iar la sugestia lui Manase Eliad, biserica a fost închinată și Schimbării la Față³⁵. Biserica a fost dezafectată și dărâmată în anul 1902 pentru a face loc viitoarei catedrale mitropolitane³⁶. Cu toate acestea, s-au păstrat o serie de fotografii care oferă o imagine atât a arhitecturii cât și a obiectelor ce decorau biserica, obiecte religioase care se păstrează, unele dintre ele, la biserica Sfinții Arhangheli din Gura Râului³⁷, între care și iconostasul. Este important de precizat că în Sibiu au primit aprobarea de a se ridica pe lângă biserica greco-catolică (finalizată la 1784) și alte două biserici ortodoxe românești (Sf. Apostol Luca, 1791 și biserica negustorilor macedo-români³⁸, 1789)³⁹.

La Brașov, credincioșii greci din oraș au putut utiliza biserica românească Sfântul Nicolae din Șcheii Brașovului, zonă a orașului unde locuia marea majoritate a grecilor. Imediat după Edictul lui Iosif al II-lea prin care se oferea dreptul ortodocșilor să își ridice biserici în Transilvania, grecii non-companiști din Brașov au profitat și au demarat lucrările de construcție a bisericii lor⁴⁰. În cererea adresată autorităților austriece, această biserică era destinată negustorilor greci care veneau în Brașov cu afaceri, dar și pentru a fi utilizată de alți ortodocși din oraș, în acord cu românii. Situată în Târgul Cailor, astăzi strada Barițiu 12, Biserica Sfânta Treime, cunoscută și ca Biserica grecească de către locuitori, este ridicată în curtea interioară formată de rândul de case de la stradă și zidul cetății care mărginea orașul dinspre pârâul Graft. Construcția în sine a fost limitată de prezența celorlalte clădiri care o împrejmuiesc. Interiorul este realizat în stil baroc în timp ce exteriorul este greu de încadrat unui stil. La 1824, biserica Sfânta Treime era frecventată de 105 credincioși și de numeroși negustori străini greci⁴¹.

Pentru o imagine mai generală, este important să precizăm și cazurile comunităților grecești din Europa, care au beneficiat de aceleași privilegii ca și cei din Transilvania. Astfel, putem observa ridicarea de biserici ortodoxe, cu finanțare integrală sau parțială venită din partea comunității grecești în orașe precum Trieste⁴²

---

³⁵ Athanasios E. Karathanasis, *op.cit.*, p. 92.

³⁶ Dragoș Boicu, *op. cit.*, p. 56.

³⁷ *Ibidem*, p. 56.

³⁸ Biserică finanțată de văduva lui Petru Luca, membru al companiei grecești din Sibiu, și refăcută în 1802 de ginerele acestuia, Constantin Hagi Pop.

³⁹ *Ibidem*, p. 52.

⁴⁰ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 156.

⁴¹ Candid Mușlea, *Contribuțiuni la istoricul școlii românești din Brașov și Țara Bârsei*, Brașov, s. n., 1935, p. 3.

⁴² A se vedea în acest sens Cristina Benussi, *Dentro Trieste - Ebrei, Greci, Sloveni, Serbi, Croati, Protestanti, Armeni*, hrsg. v., 2007 și pagina web a comunității grecești din Trieste http://www.comgrecotrieste.it/vw_Page.php?tp=H, (accesat la 31.08.2020).

(cu hramul Sfântul Nicolae, ridicată în 1787), Pesta⁴³ (cu hramul Maica Domnului 1801), Viena (cu hramul Sfânta Treime, ridicată în anul 1787) dar și cazul bisericii grecești cu hramul Sfânta Treime⁴⁴ din Odessa (1795), unde grecii au fost aduși pentru a face comerț începând cu anul 1794⁴⁵, și care au jucat un rol deosebit de important în activitățile revoluționare de la 1821.

Conflictele din jurul Bisericilor „grecești” din Sibiu și Brașov

Pe lângă rolul ecumenic pe care aceștia îl aveau, preoții comunităților grecești se ocupau și de medierea conflictelor din rândurile companiștilor, pentru a menține ordinea și buna înțelegere⁴⁶. Până la apariția școlilor din Sibiu (1766) și Brașov (1796⁴⁷) aceștia se ocupau și de educația tinerilor greci⁴⁸. În ambele cazuri, preoții proveneau de la mănăstirile din spațiul elin, majoritatea sosiți de la Muntele Athos (mai ales Xeropotamou, Ivir, Vatoped), dar și mănăstiri din Arvanitohori, Serres, Pogoniana și Moreea⁴⁹. Implicațiile culturale ale preoților greci în Transilvania, au atras atenția autorităților austriece care îi considerau pe aceștia, într-o notă negativă, responsabili de evoluția culturală grecească⁵⁰.

La Sibiu membrii companiei se confruntau cu o atitudine ostilă a autorităților locale⁵¹, care se opuneau venirii preoților din Orient și care dorea să numească preoți români, acțiuni ce au iritat membrii companiei⁵². Tot în cazul Sibiului, înaintea construirii bisericii din strada Măcelarilor, astăzi Mitropoliei, grecii s-au confruntat cu

---

⁴³ A se vedea în acest sens <https://www.budapestinfo.hu/the-hungarian-orthodox-church-of-our-lady-wicha>, (accesat la 11.09.2020).

⁴⁴ A se vedea în acest sens http://www.odessatourism.org/en/do/temples-churches/svjato_troitskij_sobor, pagina web a centrului de informare turistică a orașului Odessa, (accesat la 31.08.2020).

⁴⁵ Vezi Grigori Arsh, *Eteristskoe dvizhenie v Rossii. Osvoboditel'niaia bortba grecheskogo naroda v ntachale XIX v. i rusko-grecheskie sviaz*, Moscova, Nauka, 1970.

⁴⁶ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 90.

⁴⁷ Pentru o imagine mai clară a debutului învățământului de carte grecească, a se vedea Ruxandra Moașa Nazare, *op. cit.*, p. 140-144.

⁴⁸ Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 220.

⁴⁹ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 90.

⁵⁰ A se vedea în acest sens Simeon Reli, *Politica religioasă a Habsburgilor față de Biserica Ortodoxă Română în secolul al XIX-lea în lumina unor acte și documente inedite din arhiva Casei și Curtii imperiale din Viena*, Cernăuți, 1928.

⁵¹ Guberniul de la Cluj.

⁵² Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 221 și Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 91.

condiția de a nu construi clopotniță bisericii și acesta să fie ridicată în spatele curții, condiție impusă de localnici, majoritatea catolici, sprijiniți de autoritățile locale⁵³. Trebuie menționată legătura pe care compania greacă din Sibiu o avea cu Patriarhul de la Constantinopol și cel de la Ierusalim, corespondența dintre aceștia fiind publicată parțial de către Mihail Cartașu⁵⁴. De menționat este și cazul patriarhilor Dositei și Hristan de la Ierusalim, care solicitau sprijin financiar Companiei grecești din Sibiu⁵⁵, în timp ce de la Ierusalim erau trimiși călugări pentru a propovădui confesiunea ortodoxă și a se opune catolicismului. Legăturile puternice între Patriarhia de la Ierusalim și Transilvania se pot observa în reacțiile Patriarhului Dositei la convertirea lui Atanasie, mitropolit ortodox de Transilvania, la catolicism. O reacție la această situație a avut și preotul Companiei, Petru Caloianis, care îl condamnă pe mitropolit⁵⁶.

În cazul Brașovului, funcționarea bisericii a fost afectată negativ de împărțirea grecilor în două tabere, companiști și non-companiști (civiști), la care se adaugă spiritul anti-ortodox al austrieșilor, stare de spirit confirmată și de un edict al lui Iosif al II-lea. Prin acest edict se dorea ca preoții din rândurile companiilor grecești din Transilvania să fie aleși de către autoritățile austriece, și nu de companii, considerând că preoții greci duceau o politică contrară intereselor austriece⁵⁷. Tensiunile dintre grecii non-companiști alături de români și companiștii greci au pornit de la pretenția companiștilor greci de a avea drept de folosință exclusiv al bisericii, fapt de neacceptat de către primul grup. Interesant de precizat că cererea adresată autorităților locale prin care se solicita acest drept de folosință de către companiștii greci, a fost contrasemnat de către 17 meșteșugari români⁵⁸. Pentru a concilia și pune capăt acestor conflicte, episcopul Nichitici a numit doi preoți, unul român și altul grec, și dreptul companiștilor de a oficia slujba în biserică. Această metodă de lucru cu doi preoți a fost menținută până în anul 1806, când prin decizia autorităților austriece se impunea preoților

---

⁵³ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 92 și Dragoș Boicu, *op. cit.*, p. 53.

⁵⁴ Mihail Caratasu, *Quelques lettres inédites du patriarche Chrysanthé de Jérusalem, adressées à la compagnie grecque de Sibiu*, București, Edit. Biserica Ortodoxă Română, 1982, p. 380-393.

⁵⁵ A se vedea în acest sens și Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 94 și Ιωάννης Ντούρας (Ioan Dură), 'Ο Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καὶ ἡ προσφορά αὐτοῦ εἰς τὰς Ρουμανικὰς χώρας καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν (Dostei al Ierusalimului și legăturile acestuia cu Țările Române și Biserica acestora), Ἀθῆναι: Τυπ. Χρ. Βαῖδου (Atena, Editura Christos Vaidou), 1977, p. 82-86.

⁵⁶ A se vedea în acest sens și Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 94 și Ιωάννης Ντούρας [Ioan Dură], 'Ο Δοσίθεος Ἱεροσολύμων καὶ ἡ προσφορά αὐτοῦ εἰς τὰς Ρουμανικὰς χώρας καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτῶν [Dostei al Ierusalimului și legăturile acestuia cu Țările Române și Biserica acestora], Ἀθῆναι: Τυπ. Χρ. Βαῖδου [Atena, Edit. Christos Vaidou], 1977, p. 82-86, p. 82-86.

⁵⁷ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 155.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 156.

bisericii grecești să cunoască ambele limbi, greaca și româna. În urma acestei decizii, preotul grec Teodosie urma să fie înlocuit pe motivul că nu cunoștea limba română⁵⁹, cu toate că încă de la începutul secolului al XIX-lea, Compania era mai mult românească, numai slujba se ținea în limba greacă⁶⁰. Situația s-a schimbat din nou în anul 1821, când pe fondul creșterii numărului de greci din oraș, refugiați în timpul revoluției, grecii l-au îndepărtat pe preotul român, reușind să își impună viziunea asupra modului în care biserica grecească trebuia administrată. Următorul preot român a fost primit să slujească după două decenii, în anul 1848, pentru ca în 1868 românii să revină la vechile revendicări, sprijiniți fiind de mitropolitul Andrei Șaguna. Acest demers nu a avut succes, avizul autorităților fiind favorabil grecilor, susținând că în toate documentele se vorbește de greci, indiferent dacă sunt companiști sau nu. În final, biserica a trecut la „vlahi” în anul 1882, în urma unui decret al guvernului ungar⁶¹.

Concluzii

În acest context multietnic și multiconfesional al Transilvaniei, Biserica a jucat un rol deosebit de important pentru negustorii greci și Companiile grecești din Transilvania, biserica asigurând menținerea și promovarea identității naționale, oferind cadrul propice de dezvoltare a activității intelectuale a companiștilor. Bisericile grecești din Transilvania, prin preoții care slujeau în acestea, au asigurat menținerea și promovarea în rândurile companiștilor și nu numai, a spiritului naționalist elen. Este cunoscută importanța mănăstirilor de pe Muntele Athos din timpul perioadei în care iluminismul elen iradia spre toate centrele din diasporă. Aceste activități culturale și politice au atras atenția autorităților austriece, care simțeau importanța acestor implicații în răspândirea ortodoxismului dar și al acțiunilor din timpul revoluției grecești de la 1821. Toate aceste activități au fost umbrite de conflictele în care a fost atrasă biserica, chiar de către greci, companiști sau nu. Astăzi, bisericile grecești din spațiul transilvănean, ne-au rămas ca mărturie a ceea ce a fost odată elenismul din Transilvania, prețuite și frecventate astăzi de toți etnicii ortodocși în pace și armonie, inclusiv de grecii care mai trăiesc astăzi în Transilvania.

---

⁵⁹ Biblioteca Academiei Române, fond *Biserica greacă*, MDCCLIII/ 114, 115.

⁶⁰ Nicolae Iorga, *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene. Vol. I: Scrisori din archiva grecilor Sibiului, din archiva Protopopiei Neunite a Făgărașului și din alte locuri*, București, Atelierele Grafice Socec & Co, 1906. - LXVII, p. 10, disponibil la <http://dspace.bcuc.ro/handle/123456789/67054> (accesat la 03.09.2020).

⁶¹ Athanasios E. Karathanasis, *op. cit.*, p. 160.

